

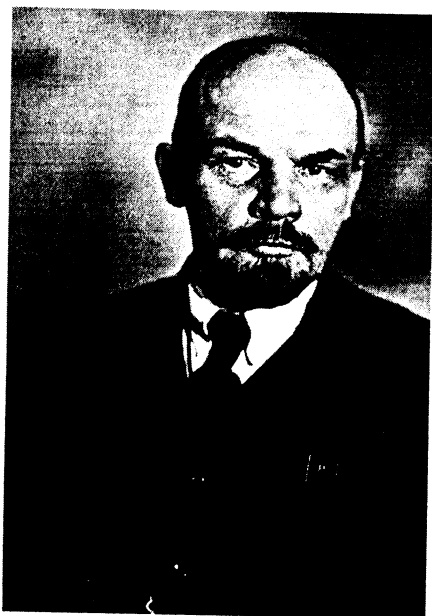
Από τη Νότια Αμερική στη ΝΑ Ασία και τη Ρωσία

Στις αρχές του 19ου αιώνα κάποιες Πολιτείες των ΗΠΑ αθέτησαν τους όρους των δανείων που είχαν πάρει για την κατασκευή καναλιών. Στη συνέχεια είχαμε κρίσεις χρέους των χωρών της Λατινικής Αμερικής, με πιο σημαντική την κρίση της Αργεντινής το 1890. Η χώρα δήλωσε αδυναμία εξυπηρέτησης του χρέους της. Τρία χρόνια αργότερα, στο κλαμπ των χρεοκοπημένων βρέθηκε και η Ελλάδα. Το 1893 η Ελλάδα που δανειζόταν προκειμένου να χρηματοδοτήσει τις επενδύσεις σε υποδομές χρεοκόπησε, καθώς βρέθηκε σε αδυναμία να εξυπηρετήσει το χρέος της.

20ός αιώνα

Οι χρεοκοπίες του 20ού αιώνα ξεκίνησαν το 1917, με την άρνηση των μπολσεβίκων να εξυπηρετήσουν το χρέος που είχε συναφθεί κατά την περίοδο των τσάρων. Οι σοβαρότερες κρίσεις χρέους καταγράφηκαν στη δεκαετία του 1930, καθώς πολλές αναπτυσσόμενες οικονομίες (μεταξύ των οποίων και αρκετά από τα ευρωπαϊκά κράτη που προέκυψαν μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο) αντιμετώπισαν προβλήματα πρόσβασης στις διεθνείς χρηματαγορές, καθώς οι αναπτυγμένες οικονομίες της εποχής αρνήθηκαν τη χρηματοδότησή τους.

Οι χρεοκοπίες του 1930 είχαν αποτέλεσμα ο διεθνής ιδιωτικός δανεισμός προς τις αναπτυσσόμενες οικονομίες να ανασταλεί, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Τα πλεονάσματα που είχαν οι ανε-

Λένιν

πτυγμένες χώρες αλλά και οι χώρες του ΟΠΕΚ άρχισαν να διοχετεύονται μέσω του διεθνούς τραπεζικού συστήματος στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Όμως, μαζί με την επαναφορά της ροής των δανείων, επέστρεψαν και οι χρεοκοπίες και οι κρίσεις χρέους.

Η πρώτη μεγάλη κρίση χρέους ήταν αυτή της Λατινικής Αμερικής, στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Ήδη, από τη δεκαετία του 1970 το εξωτερικό χρέος των χωρών της Λατινικής Αμερικής άρχισε να συσσωρεύεται. Η χρηματοδότησή του δεν αντιμετώπιζε ιδιαίτερα προβλήματα, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν οι ΗΠΑ

ανέβασαν τα επιτόκια, ανατιμήθηκε το δολάριο και η παγκόσμια οικονομία μπήκε σε συνθήκες ύφεσης. Αυτό πυροδότησε τις διαδικασίες για την επερχόμενη κρίση χρέους.

Η κρίση ξεκίνησε το 1982 από το Μεξικό και μεταδόθηκε στην Αργεντινή, τη Βραζιλία και τη Χιλή. Η κρίση διήρκεσε μία δεκαετία και η κατάσταση ομαλοποιήθηκε το 1992, όταν οι αμερικανικές τράπεζες συμφώνησαν σε ένα πρόγραμμα ελάφρυνσης του εξωτερικού χρέους. Αρχικά συμφώνησαν με το Μεξικό (1990) και στη συνέχεια με τις Φιλιππίνες, την Κόστα Ρίκα, τη Βενεζουέλα και την Ουρουγουάη (1991). Τέλος, το 1992 έκλεισαν συμφωνίες ελάφρυνσης του χρέους με την Αργεντινή και τη Βραζιλία.

Αυτή όμως ήταν η αρχή μιας μεγάλης περιπέτειας των χωρών της Λατινικής Αμερικής, καθώς οι διεθνείς τράπεζες, έχοντας τεράστια ρευστότητα, προχώρησαν σε μείωση των επιτοκίων και σε αναζήτηση νέων αγορών. Έτσι άρχισαν να δανείζουν πάλι, με αποτέλεσμα λίγο αργότερα να σημειωθεί νέα κρίση χρέους. Πρώτο θύμα ήταν πάλι το Μεξικό. Το 1994 οδηγήθηκε σε νέα κρίση χρέους και χρειάστηκε ένα δάνειο 50 δισ. δολαρίων από τις ΗΠΑ και το ΔΝΤ για να την αντιμετωπίσει.

Η κρίση της Αργεντινής

Επτά χρόνια αργότερα, η κρίση χτύπησε την Αργεντινή. Τον Δεκέμβριο του 2001, ξέσπασε μια νέα κρίση χρέους στη χώρα. Όμως, η κρίση χρέους της Αργεντινής στην πραγματικότητα ξεκίνησε πολύ

πιο πριν. Πάει στην εποχή της δικτατορίας του Βιντέλα. Ο στρατηγός-πρόεδρος Χόρχε Βιντέλα, ο υπουργός Οικονομίας Μαρτίνες δε λα Οζ, ένα στέλεχος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στην υπηρεσία του καθεστώτος, ο Ντάντε Σιμόνε, καθώς και ο πρόεδρος της Κεντρικής Τράπεζας, Ντομίνγκο Καβάγιο, κατέχουν τις κύριες θέσεις και εφαρμόζουν κατά γράμμα το νεοφιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο, το οποίο είχαν δρομολογήσει οι στρατηγοί.

Ο Καβάγιο ήταν αρχιτέκτονας μιας «οικονομικής επανάστασης» με βάση τις «συμβουλές» της Ουάσινγκτον. Οι μεταρρυθμίσεις που προωθεί συγκαταλέγονται μεταξύ των πιο ριζοσπαστικών της αμερικανικής ηπείρου: διάλυση του δημόσιου τομέα με απολύσεις εκατοντάδων χιλιάδων υπαλλήλων, ιδιωτικοποιήσεις, φιλελευθεροποίηση της οικονομίας και των εξωτερικών ανταλλαγών, αύξηση των επιτοκίων.

Ο Καβάγιο επινοεί το σύστημα μετατρεψιμότητας, μια σταθερή ισοτιμία ανάμεσα στο δολάριο και το πέσο – η οποία θα γίνει μέγκενη για τις εξαγωγές. Δηλαδή το 1991, εφαρμόστηκε μια συναλλαγματική πολιτική η οποία βασιζόταν σε ένα σκληρό πέσο, του οποίου η ισοτιμία ήταν 1:1 με το δολάριο. Η διεθνής ύφεση του 2001, αλλά και τα προβλήματα τα οποία είχαν συσσωρευθεί με την εμμονική συναλλαγματική πολιτική, η οποία δεν επέτρεπε τη χρήση μιας ευέλικτης προσαρμογής ώστε να αποκατασταθεί η ανταγωνιστικότητα της αργεντινικής οικονομίας στο διεθνές εμπόριο, οδήγησαν σε κρίση χρέους. Η χώρα οδεύει προς τον τέταρτο χρόνο ύφεσης, δεκάδες χιλιάδες επιχειρήσεις έχουν κηρύξει πτώχευση και εκείνες που διατηρούν με δυσκολία τη δραστηριότητά τους υποφέρουν από σημαντική τεχνολογική καθυστέρηση.

Ο κεντροαριστερός πρόεδρος Φερνάντο δε λα Ρούα εκλέγεται στις 24 Οκτωβρίου 1999 και καλεί τον Καβάγιο στις 20 Μαρτίου 2001 ως σωτήρα. Είναι ο ίδιος Ντομίνγκο Καβάγιο από τον οποίο η κυβέρνηση του περονιστή Κάρλος Μένεμ ζητάει, το 1991, να αντιμετωπίσει τον υπερπληθωρισμό. Και ο ίδιος που ήταν το δεξί χέρι του Βιντέλα. Αυτός εξασφαλίζει από το Κοινοβούλιο ειδικές εξουσίες και καταφέρνει να ψηφιστεί, στις 30 Ιουλίου, ο «νόμος του μηδενικού ελλείμματος». Ανάμεσα σε άλλα μέτρα, οι μισθοί των υπαλλήλων και ορισμένες συντάξεις μειώνονται κατά 13% τον Ιούλιο. Το σχέδιο του προϋπολογισμού του 2002 προβλέπει μείωση των δαπανών κατά 18,6% –9,2 δισεκατομμύρια δολάρια– σε σχέση με τον προϋπολογισμό του 2001. Η χώρα είναι «ο καλύτερος μαθητής του ΔΝΤ» και το 90% των τραπεζών της και το 40% της βιομηχανίας της είναι στα χέρια διεθνών κεφαλαίων. Από την αρχή της δεκαετίας του 1970, το

εξωτερικό χρέος πέρασε από τα 7,6 στα 132 δισεκατομμύρια δολάρια (ορισμένες εκτιμήσεις το υπολογίζουν σε 155 δισεκατομμύρια δολάρια), για να μη μιλήσουμε για τα 40 δισεκατομμύρια δολάρια που εισπράχτηκαν από το κράτος λόγω των ιδιωτικοποιήσεων και τα οποία εξανεμίστηκαν.

Η περιουσία των πολιτικών και συνδικαλιστικών ηγετών και των εργοδοτών που έχει τοποθετηθεί στο εξωτερικό, έφτασε τα 120 δισεκατομμύρια δολάρια. Η κυβέρνηση, πιεσμένη από τις διεθνείς χρηματοοικονομικές προθεσμίες, καθώς η χώρα έπρεπε να καταβάλει 750 εκατομμύρια δολάρια πριν από το τέλος του 2001 και πάνω από 2 δισεκατομμύρια πριν από το τέλος Ιανουαρίου 2002, επέβαλε όριο στις τραπεζικές αναλήψεις των ιδιωτών «για να σταματήσει η φυγή κεφαλαίων»: οι Αργεντινοί δεν μπορούν πια να κάνουν ανάληψη ποσού μεγαλύτερου από 250 δολάρια την εβδομάδα σε ρευστό χρήμα από τον τραπεζικό λογαριασμό τους. Το μέτρο βέβαια νομοθετήθηκε, αφού οι μεγάλοι ντόπιοι και διεθνείς κερδοσκόποι είχαν βγάλει πάνω από 150 δισεκατομμύρια δολάρια από τη χώρα. Εκμεταλλευόμενες την απόγνωση των πολιτών να εφοδιαστούν με ρευστό χρήμα, οι τράπεζες επέβαλαν τότε προμήθειες 40% σε πέσος και 29% σε δολάρια για τη χρήση πιστωτικών καρτών και ήταν διατεθειμένες να αυξήσουν αυτά τα ποσοστά. Και από την άλλη πλευρά: ποσοστό ανεργίας 20%, 14 εκατομμύρια άτομα που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας –σ' ένα σύνολο 37 εκατομμυρίων κατοίκων–, απώλεια αγοραστικής δύναμης περίπου 50% σε πέντε χρόνια.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), απορρίπτοντας στις 5 Δεκεμβρίου 2001 δάνειο 1,264 δισ. δολαρίων για την αργεντίνικη κυβέρνηση, την καλύτερη «μαθήτριά» του, η οποία βρίσκεται αντιμέτωπη με εξωτερικό χρέος 132 δισ. δολαρίων, προκάλεσε στη χώρα μια κρίση πρωτοφανούς μεγέθους. Στις 19 Δεκεμβρίου 2001, δεκάδες χιλιάδες πολίτες κατέβηκαν αυθόρμητα στον δρόμο. Η μαζική εξέγερση ανατρέπει κατ' αρχάς τον μιστό υπουργό Οικονομίας, στη συνέχεια ολόκληρη την κυβέρνηση και τελικά, στις 20 Δεκεμβρίου 2001, τον ίδιο τον πρόεδρο Δε λα Ρούα, ο οποίος αναγκάζεται να υποβάλει την παραίτησή του, αφού προηγουμένως «κατήγγειλε» ότι οι διαμαρτυρίες είχαν οργανωθεί από «εχθρούς της Δημοκρατίας». Υστερα από τέσσερις μέρες θυελλωδών συσκέψεων, αποφασίστηκε ότι ο κυβερνήτης της επαρχίας Σαν Λουίς, Αδόλφο Ροντρίγκες Σάα, θα αναπληρώσει προσωρινά τον πρόεδρο, μέχρι την παράδοση της εξουσίας στον νέο πρόεδρο, που θα εκλεγεί σε ψηφοφορία που ορίστηκε για τις 3 Μαρτίου.

Η κρίση στη Βραζιλία

Η κρίση στη Βραζιλία, που σημειώθηκε τα τρία τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1990 (1997-1999), έχει όλα τα χαρακτηριστικά των προηγούμενων κρίσεων, της Ασίας, της Ρωσίας και της Νότιας Αμερικής: ένα νόμισμα, η ισοτιμία του οποίου είχε προσδεθεί στο δολάριο, υπερχρέωση της οικονομίας σε ξένο νόμισμα, πτώση των τιμών στις πρώτες ύλες από τα έσοδα των οποίων ήταν εξαρτημένη η οικονομία, ανατίμηση του δολαρίου, δημοσιονομική κρίση και κρίση χρέους. Και αμέσως μετά έρχεται το ΔΝΤ με τα προγράμματα πώλησης του δημόσιου πλούτου (π.χ. η ιδιωτικοποίηση του οργανισμού τηλεπικοινωνιών τον καλοκαίρι του 1998), περιστολή των δημόσιων δαπανών, συρρίκνωση των εισοδημάτων και εξαφάνιση της μεσαίας τάξης. Η αρχή του τέλους της κρίσης ξεκίνησε, όταν η κυβέρνηση της Βραζιλίας αποφάσισε να αποδεσμεύσει την ισοτιμία του ρεάλ από το αμερικανικό νόμισμα. Για την Ιστορία να πούμε ότι έναν μήνα πριν από την απόφαση για την αποδέσμευση της ισοτιμίας του βραζιλιάνικου νομίσματος από το δολάριο, είχε γίνει συμφωνία με το ΔΝΤ για ένα νέο πρόγραμμα «εξυγίανσης» έναντι ενός δανείου 41 δισ. δολ. που θα παρείχε το... ευαγές ίδρυμα.

Η ασιατική κρίση

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 ξεπήδησε μια νέα εστία. Η ασιατική κρίση χρέους εκδηλώθηκε τον Ιούλιο 1997, με την υποτίμηση του νομίσματος της Ταϊλάνδης. Πολύ γρήγορα η κρίση μεταδόθηκε στη Μαλαισία και την Ινδονησία και τέλος έφτασε στη Νότια Κορέα. Η κρίση διαχύθηκε σε ολόκληρη την Ανατολική Ασία, καθώς επηρέασε και οικονομίες που δεν είχαν το μέγεθος των προβλημάτων της Ταϊλάνδης. Στη δίνη της βρέθηκαν το Χονγκ Κονγκ, η Σιγκαπούρη ακόμη και η Ιαπωνία. Η κρίση επίσης χτύπησε και άλλες αναδυόμενες οικονομίες, καθώς τα θύματά της έφτασαν μέχρι τη Ρωσία και τα άλλα νεοσύστατα κράτη που προέκυψαν από τη διάλυση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Κλειδί για την κατανόηση της κρίσης στην Ανατολική Ασία είναι η πρόσδεση των οικονομιών των χωρών αυτών στο δολάριο. Η ανατίμηση του δολαρίου που ξεκίνησε από το 1995 ουσιαστικά έκανε την εξυπηρέτηση του χρέους δυσχερή, ενώ προκάλεσε συρρίκνωση των εξαγωγών, τα έσοδα των οποίων ήταν απαραίτητα για τη διατήρηση μιας ισορροπίας στην οικονομία. Παράλληλα οδήγησε στην κα-

τάρρευση τραπεζών, οι οποίες ήταν υπερβολικά εκτεθειμένες στους συναλλαγματικούς κινδύνους, χωρίς να κάνουν τις απαραίτητες προβλέψεις.

Οι χώρες που βρέθηκαν στο επίκεντρο του «σεισμού» της ασιατικής κρίσης (Ταϊλάνδη, Ινδονησία) αναγκάστηκαν να εφαρμόσουν τα προγράμματα του ΔΝΤ. Το πακέτο περιελάμβανε: υψηλά επιτόκια, δημοσιονομικές παρεμβάσεις και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις (σας θυμίζει κάτι;). Εξαιρέση η Μαλαισία, η οποία εφάρμοσε ένα πρόγραμμα περιορισμού στις κινήσεις κεφαλαίου.

Οι επιπτώσεις από την εφαρμογή του προγράμματος του ΔΝΤ ήταν δραματικές. Οι οικονομίες των χωρών οι οποίες πριν από την κρίση «έτρεχαν» με ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης 6%, μπήκαν σε βαθιά ύφεση. Η πιο ενδεικτική περίπτωση ήταν η Ινδονησία, καθώς η οικονομική κρίση έφερε πολιτική αστάθεια και κλυδωνισμό του τραπεζικού συστήματος. Η υποτίμηση του νομίσματος εκτιμάται σε 85% περίπου, ενώ όλες οι μεγάλες επιχειρήσεις της χώρας χρεοκόπησαν. Τελικά, η ασιατική κρίση διήρκεσε δύο περίπου χρόνια, αλλά οι οικονομίες των χωρών που επλήγησαν από αυτήν δεν επανήλθαν στους ρυθμούς ανάπτυξης που είχαν πετύχει στα χρόνια που προηγήθηκαν.

Η ρωσική κρίση

Το 1998 ξέσπασε η οικονομική κρίση στη Ρωσία. Και στην περίπτωση αυτή, είχε ακολουθηθεί μια πολιτική σταθερής ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος (ρούβλι). Η πτώση των τιμών του πετρελαίου (12-13 δολάρια το βαρέλι, έναντι 19 δολαρίων κατά μέσο όρο το 1997) ήταν η θρυαλλίδα που προκάλεσε την κρίση χρέους. Το ΔΝΤ το καλοκαίρι του 1998 παρενέβη με τη χορήγηση δανείου, θέτοντας, όπως συνηθίζει, λεόντειους όρους. Η εγκατάλειψη του κανόνα της σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας (17 Αυγούστου) με την ταυτόχρονη διακοπή της εξυπηρέτησης των δανειακών της υποχρεώσεων μπορεί να προκάλεσαν βραχυπρόθεσμα σημαντικά προβλήματα λόγω κυρίως της διολίσθησης του νομίσματος, αλλά μακροπρόθεσμα αποδείχθηκαν καταλυτικά για την περαιτέρω πορεία της ρωσικής οικονομίας. Στο μεταξύ, όμως, στα προηγούμενα χρόνια είχε σημειωθεί μια πρωτοφανής για τα παγκόσμια δεδομένα επιχείρηση ξεπουλήματος του πλούτου της χώρας.